

УДК 377:005.56:336.2:693.6–051

**ООНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ОПОРЯДЖУВАЛЬНИКІВ БУДІВЕЛЬНИХ
НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ****Сушенцев Олександр Єгорович,***науковий співробітник лабораторії змісту професійної освіти і навчання**Інституту професійно-технічної освіти НАПН України***КЛЮЧОВІ СЛОВА:**

зміст, професійно-технічна освіта, компетентнісний підхід.

Реферат

Аналіз наявного досвіду підготовки робітничих кадрів будівельної галузі показав, що навчання кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах здійснюється за недосконалими кваліфікаційними характеристиками і стандартами: у них не відображено об'єктивної інформації про якість набутих знань, умінь та компетенцій, які відповідали б реальним потребам ринку праці. Визначено, що в цьому контексті особливого значення набуває проблема оновлення змісту професійно-технічної освіти відповідно до потреб сучасного ринку праці. З огляду на це виникає необхідність пошуку конкретних механізмів забезпечення якості підготовки конкурентоспроможних на ринку праці кваліфікованих робітників. Саме до таких механізмів і належать Державні стандарти професійно-технічної освіти, засновані на компетенціях. Обґрунтовано, що одним із важливих структурних елементів професійної діяльності опоряджувальників будівельних є зміст їх роботи. Для даної професії професійна діяльність робітників є сукупністю декількох видів робіт (штукатурних, малярних, шпалерних, лицювальних та ін.). Тому підготовка кваліфікованих робітників буде включати різні етапи й будуватися на модульно-компетентнісній технології навчання. За такого підходу оцінка успішності професійно-технічної освіти має базуватися на задоволенні потреб ринку праці, а оцінка знань учнів здійснюватися не тільки на основі теоретичних знань, а й практичних умінь та навичок. Доведено, що оновлення змісту професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу для підготовки опоряджувальників будівельних детермінує об'єктивну необхідність розробки й запровадження в практику роботи методик по визначенню кількісних і якісних характеристик ринку праці й виявленню вимог роботодавців. Водночас якісні зміни в соціальній сфері, перетворення в характері й змісті праці, впровадження нової техніки і технологій детермінують безперервні зміни в професійній освіті і навчанні опоряджувальників будівельних, унаслідок чого підвищуються вимоги до відбору змісту їх освіти. Вивчення проблеми відбору змісту освітніх стандартів з робітничих професій показало, що доцільно мати розроблену технологію, яка забезпечила б єдиний підхід до відбору змісту освіти і дала б змогу врахувати всі компоненти професійної діяльності, значущі для змісту освіти й навчання із врахуванням регіональних чинників.

Вступ

Зміни в усіх сферах життя людини в сучасному світі зумовили модернізацію вітчизняної освіти, зокрема професійно-технічної. Наявний досвід підготовки робітничих кадрів будівельної галузі показав, що навчання кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах здійснюється за недосконалими кваліфікаційними характеристиками і стандартами, що не відповідають сучасним вимогам ринку праці. На думку роботодавців, у них «не відображена об'єктивна інформація про якість набутих знань, умінь та компетенцій, які б відповідали реальним потребам ринку праці» [2]. Тому проблема оновлення змісту професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу для підготовки опоряджувальників будівельних, які здатні пристосовуватися до змін на ринку праці, є актуальною.

Істотний вплив на систему професійно-технічної освіти на сучасному етапі її розвитку справляє науково-технічний прогрес і зміни, що відбуваються в економіці й суспільному житті країни. Ці зміни проявилися в оновленні змісту професійно-технічної освіти, зокрема розробці Державних стандартів нового покоління, заснованих на компетенціях. Значення компетентнісного підґрунтя змісту професійно-технічної освіти, на думку В. Радкевич, полягає в тому, що передбачається «не тільки формування у майбутніх кваліфікованих робітників високого рівня професіоналізму, під яким розуміють володіння людиною конкретними технологічними процесами (професійні вміння, навички, досвід практичної діяльності, знання технологічних процесів), а й розвиток у них професійно важливих якостей (професійна «Я-концепція», професійна культура, самостійність, здатність приймати відповідальні рішення, доводити до кінця почату справу, творчий підхід до професійної діяльності, гнучкість, неординарність мислення, комунікабельність, здатність до навчання,

неперервного підвищення кваліфікації, уміння вести діалог, творчо взаємодіяти у професійному середовищі тощо)» [2, с. 3].

На основі комбінування модульної технології побудови змісту освіти та компетентнісного підходу виникла інноваційна технологія навчання – модульно-компетентнісна. Дана технологія передбачає переорієнтацію освітнього результату з понять «знання, уміння, навички» на поняття «компетенція і компетентність». За такого підходу оцінка успішності професійно-технічної освіти має базуватися на задоволенні потреб ринку праці, а оцінка знань учнів – здійснюватися не тільки на основі теоретичних знань, а й практичних умінь та навичок.

Аналіз досліджень і публікацій

Практика свідчить, що найбільш дієвими інструментами вирішення цих завдань є оновлення змісту професійно-технічної освіти. Проблема оновлення змісту освіти завжди була в центрі уваги науковців. Наукові засади формування змісту професійної освіти розроблено у працях С. Батишева, А. Біляєвої, Б. Гершунського, Р. Гуревича, М. Махмутова, Н. Ничкало, Ю. Фокіна та ін. Так, Ю. Фокін визначає зміст освіти як спеціально відібрану й визнану суспільством (державою) систему елементів об'єктивного досвіду людства, засвоєння якої необхідне для успішної діяльності індивіда у вибраній ним сфері суспільно-корисної праці [4]. Принагідно зауважимо, що зміст освіти повинен відповідати певним вимогам. Як-от: відповідність *мети й завданням виховання*, гуманістична спрямованість, *науковість, полікультурність, світський характер освіти, інтегративність, єдність змістової і процесуальної сторін* навчання, *відповідність* основних компонентів загальної освіти *структурі базової культури особистості; послідовність; відповідність* віковим можливостям і рівню підготовки учнів: *доступність, підтримка світового стандарту* [3, с. 251]. Зокрема, зміст професійно-технічної освіти повинен бути структурованим, відображати професійну діяльність фахівця; при доборі змісту освіти й навчання необхідно враховувати закономірності, принципи, технологію педагогічного процесу. Важливим аспектом є те, що теоретичні основи професійної діяльності як предмет навчання повинні відображати сучасні досягнення в галузі науки, техніки й технології виробництва; при доборі змісту професійного навчання необхідно враховувати передбачувані здатності учнів до продуктивної навчально-пізнавальної діяльності [1].

І тут виникає істотна суперечність між необхідністю розробки стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій і відсутністю єдиної технології відбору змісту освітнього стандарту з урахуванням усіх особливостей. Вивчення зазначеної проблеми показало, що необхідно розробити технологію відбору змісту освіти й навчання, яка б забезпечила єдиний підхід до цього процесу і дала б змогу враховувати всі компоненти професійної діяльності, значущі для змісту професійної освіти і навчання. Єдиний алгоритм відбору змісту професійно-технічної освіти на основі аналізу

професійної діяльності кваліфікованих робітників із врахуванням особливостей виробництва і ринку праці забезпечив би єдність підготовки до професії і на цій основі стало б можливим розробити стандарти професійно-технічної освіти як з монопрофесій, так і з інтегрованих професій та навчально-програмну документацію, що реалізувала б регіональні особливості змісту професійної діяльності.

Недостатня розробленість технології відбору змісту освітнього стандарту і практична відсутність робіт, які узагальнювали б результати досліджень з цієї проблеми, є причиною проблем як у розробці регіональних компонентів стандартів, так і повній розробці освітніх стандартів по професіях, характерних для регіону, та, як для нашої теми, будівельної галузі.

Мета статті

Становлення ринку праці, швидке зростання нових підприємницьких структур різних форм власності спричинило попит на кваліфікованих робітників, зокрема будівельної галузі, що викликає необхідність удосконалювати професійну підготовку цієї категорії працівників, приділяючи особливу увагу відборі змісту професійної освіти і навчання з врахуванням інтересів особистості, суспільства й специфіки економічного і виробничого середовища регіону. В цьому контексті особливого значення набуває проблема оновлення змісту професійно-технічної освіти відповідно до потреб сучасного ринку праці. Тому необхідний пошук конкретних механізмів забезпечення якості підготовки конкурентоспроможних на ринку праці кваліфікованих робітників. Саме до таких механізмів і належать Державні стандарти професійно-технічної освіти, засновані на компетенціях.

Виклад основного матеріалу

Одним з важливих структурних елементів професійної діяльності опоряджувальників будівельних є зміст їх роботи. Для даної професії професійна діяльність робітників є сукупністю декількох видів робіт (штукатурних, малярних, шпалерних, лицювальних та ін.). Тому підготовка кваліфікованих робітників буде включати різні етапи, кожен з яких можна охарактеризувати відповідним чином.

Учні, незалежно від отримуваної професії, повинні мати глибокі знання з організації трудового процесу: з основних питань планування, організації конкретного виду робіт, способів і методів їх виконання, з виробничо-технічною документацією, прогресивних форм організації і стимулювання праці. Зауважимо, що поряд із цими знаннями, враховуючи нові економічні реалії, їм необхідний розширений обсяг знань з організації виробництва в цілому.

За сучасних умов найбільш важливого значення набувають питання економічних і правових відносин. Оскільки економічні та правові чинники істотно впливають на зміст та умови праці кваліфікованих робітників, обов'язковим компонентом навчального матеріалу повинні стати відомості про основи ринкової економіки. Зокрема, формування й розвитку ринку праці;

шляхів переходу до ринкової економіки; підприємства та їх діяльність в умовах різних форм власності тощо. При цьому до змісту навчальних програм включаються відомості про показники економічної ефективності виробництва, організації комерційної діяльності, правових основ тощо. Одним із найважливіших аспектів, що впливає на зміст професійної діяльності опоряджувальників будівельних, є умови праці. Умови праці – це сукупність зовнішніх чинників або характеристика виробничого середовища, в якому протікає трудовий процес, і специфічних особливостей конкретного виду трудової діяльності.

Основними ознаками, що визначають відхилення від нормальних умов праці опоряджувальників будівельних, є: запылення повітря різними хімічними, мінеральними, органічними речовинами й домішками, робота з цементними розчинами, фарбами, речовинами із сильним запахом тощо. Не менш значним для професійної діяльності опоряджувальників будівельних є екологічний аспект. Нині не має сумнівів у тому, що господарська діяльність людини спричиняє незворотню дію на довкілля, погіршуючи його. Ця діяльність є причиною таких проблем, як: забруднення атмосфери і гідросфери, деградація земель. При виконанні будівельних робіт використовується велика кількість різноманітних будівельних матеріалів, хімічних речовин та матеріалів і утворюється чимала кількість будівельних відходів. Це призводить до того, що значна кількість твердих відходів забруднює довкілля.

При відборі змісту навчання не менш важливу роль відіграє врахування особистісного чинника. У структурі особистості фахівця можна виділити такі основні властивості, як: соціальні, інтелектуальні, генетичні й досвід. До кожної властивості належить відповідна група якостей особистості, що характеризуються специфічними.

Головним є, звичайно, генетичні передумови особистості, а саме: властивості нервової системи: (сила, зрівноваженість основних нервових процесів, рухливість тощо), які за життя розвиваються, але в основному зберігають свою природну специфіку. Основні властивості особистості можна поділити на шість груп. У кожній групі представлений комплекс вродженого і придбаного (біологічні передумови і придбані властивості), які можна виховувати й розвивати і які характеризують людину як особистість. Ці групи в сукупності конкретизують професійно значущі якості особистості, що виявляються шляхом аналізу характеру виконуваних операцій і різних компонентів виробництва. Упродовж трудового життя професійно значущі якості особистості, збагатившись соціальним досвідом, розвиваються і виходять за рамки вимог виробництва й окремих функцій та операцій.

Якості особистості опоряджувальників будівельних ми характеризуватимемо за такими ознаками:

- когнітивні (пізнавальні), що включають усі стійкі властивості, які характеризують різні пізнавальні процеси: види мислення, пам'яті, уваги, уваги й сприйняття;

- вольові, до яких належать такі властивості, як: рішучість і самостійність ухвалення рішення та його виконання; висловлювання й відстоювання власної точки зору; відповідальність за прийняті рішення; наполегливість і цілеспрямованість у поставлених цілях;
- емоційні, що включають емоційну стійкість, тобто уміння адекватно реагувати в тій чи іншій ситуації, співчутливість тощо;
- комунікативні, до яких належать товариськість, комфортність, лідерство тощо;
- етичні, що містять такі якості, як: індивідуалізм, тактовність, вимогливість до себе та інших;
- властивості психомоторики, до яких належать: швидкість і точність реагування, координація рухів.

Ми розглянули основні чинники, що визначають вимоги до досвіду й особистості майбутнього кваліфікованого робітника, і на підставі спільного аналізу структури професійної діяльності та структури особистості можна визначити зміст професійно-технічної освіти майбутніх опоряджувальників будівельних, що відповідає цілям професійної освіти. Відбір змісту професійно-технічної освіти з професій будівельної галузі з врахуванням специфічних умов регіону проводиться на основі системного аналізу професійної діяльності кваліфікованих робітників будівельної галузі і процесу професійної підготовки до неї. Кожен структурний елемент професійної діяльності кваліфікованих опоряджувальників будівельних має певні змістовні ознаки, регіональні особливості тощо. Зважаючи на велику різноманітність структурних елементів, ознаки, за допомогою яких розкривається їх суть і особливості, можуть мати одну й ту ж класифікацію, а саме: за суттю структурного елемента, за його функціональним призначенням, за класифікаційними типами, типами зовнішніх ознак і властивостей, матеріалів виготовлення, вимог, дефектів і порушень та тимчасових параметрів. Тому під час відбору змісту підготовки опоряджувальників будівельних необхідно максимально враховувати усі вимоги роботодавців до умов і технологій їх реалізації та освітніх результатів – професійних компетенцій випускника. У зв'язку з цим виникає необхідність у збиранні й аналізі поточних вимог роботодавців для їх обліку та врахування при відборі змісту професійно-технічної освіти й навчання. На жаль, моніторинг вимог ринку праці і провідних роботодавців здійснюють не всі професійно-технічні навчальні заклади, що негативно впливає на якість підготовки випускників. До того ж, результати опитування частини роботодавців свідчать, що вони не завжди дають відверті відповіді, оскільки досить лояльно ставляться до професійно-технічних навчальних закладів – своїх соціальних партнерів – тож дають очікувані відповіді.

Висновок

Таким чином, оновлення змісту професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу для підготовки опоряджувальників будівельних детермінує об'єктивну необхідність розробки та впровадження

у практику роботи методик по визначенню кількісних і якісних характеристик ринку праці й виявлення вимог роботодавців. Водночас якісні зміни в соціальній сфері, перетворення у характері і змісті праці, впровадження нової техніки та технологій детермінують безперервні зміни у професійній освіті і навчанні опоряджувальників будівельних, унаслідок чого підвищуються вимоги

до відбору змісту їхньої освіти. Вивчення проблеми відбору змісту навчання із робітничих професій показало, що доцільно мати розроблену технологію, яка забезпечила б єдиний підхід до проектування освітніх стандартів, дала би змогу охопити всі компоненти професійної діяльності із врахуванням регіональних чинників.

Література

1. *Мойсеюк Н. С.* Педагогіка: навч. посіб. / Н. С. Мойсеюк. 3-є вид., допов., 2001.– 608 с.
2. Розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти нового покоління: проблеми та перспективи / Матеріали круглого столу в рамках виставки «Інноватика в освіті України» (м. Київ, 27–29 жовтня 2010р.) / Відповід. за вип. С. Г. Кіндзерська.– [Елек-

тронний ресурс].– Режим доступу: http://www.ipto.kiev.ua/files/konferenziya/2010/standart_pto_27_29_10_2010.pdf.– Заголовок з екрану.

3. *Фіцула М. М.* Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула.– Тернопіль, 1997.– 192 с.

4. *Фокин Ю. Г.* Определения основных терминов дидактики высшей школы.– М., 1995.– 38 с.

Реферат

ОБНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ОТДЕЛОЧНИКОВ СТРОИТЕЛЬНЫХ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Сушенцев Александр Егорович,

*научный сотрудник лаборатории содержания профессионального образования и обучения
Института профессионально-технического образования НАПН Украины*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

содержание, профессионально-техническое образование, компетентностный подход.

Анализ имеющегося опыта подготовки рабочих кадров строительной отрасли показал, что учеба квалифицированных рабочих в профессионально-технических учебных заведениях осуществляется за несовершенными квалификационными характеристиками и стандартами, у них не отражена объективная информация о качестве приобретенных знаний, умений и компетенций, которые отвечали бы реальным потребностям рынка труда. Определено, что в этом контексте особенного значения приобретает проблема обновления содержания профессионально-технического образования в соответствии с потребностями современного рынка труда. С учетом этого возникает необходимость поиска конкретных механизмов обеспечения качества подготовки конкурентоспособных на рынке труда квалифицированных рабочих. Именно к таким механизмам и принадлежат Государственные стандарты профессионально-технического образования, основанные на компетенциях. Обосновано, что одним из важных структурных элементов профессиональной деятельности отделочников строительных является содержание их работы. Для данной профессии профессиональная деятельность рабочих является совокупностью нескольких видов работ (штукатурных, малярных, обоевых, облицовочных и др.). Поэтому подготовка квалифицированных рабочих будет включать разные этапы и строиться на модульно-компетентностной технологии обучения. При таком подходе оценка успешности профессионально-технического образования должна базироваться на удовлетворении потребностей рынка труда, а оценка знаний учеников осуществляется не только на основе теоретических знаний, но и практических умений и навыков. Доказано, что обновление содержания профессионально-технического образования на основе компетентностного подхода для подготовки отделочников строительных детерминирует объективную необходимость разработки и внедрения в практику работы методик по определению количественных и качественных характеристик рынка труда и выявлению требований работодателей. В то же время качественные изменения в социальной сфере, превращения в характере и содержаниях труда, внедрения новой техники и технологий детерминируют непрерывные изменения в профессиональном образовании и обучении отделочников строительных, в результате чего повышаются требования к отбору содержания их образования. Изучение проблемы отбора содержания обучения по рабочим профессиям показало, что целесообразно иметь разработанную технологию, которая обеспечила бы общий подход к проектированию образовательных стандартов и дала бы возможность учесть все компоненты профессиональной деятельности с учетом региональных факторов.

Abstract**RENOVATION OF VOCATIONAL TRAINING CONTENT FOR TROWEL WORKERS BASED ON COMPETENCE APPROACH****Sushentsev Oleksandr Ehorovych,***Research fellow of the Laboratory for vocational education and training content. Institute of Vocational Education under the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine***KEY WORDS:**

content, vocational education, competence approach.

Analysis of experience as to training the labor of construction sphere has shown that at vocational schools qualified workers training is implemented according to imperfect qualification descriptions and standards which do not reflect objective information about the quality of knowledge gained, skills and competences corresponding to labor market's substantial needs. It is indicated that in this context the problem concerning renovation of vocational education content according to the needs of present day labor market is of primary importance. Therefore there is necessity of searching particular mechanisms for guaranteeing the quality of skilled workers training. Vocational education state standards based on competences belong to the very aforementioned mechanisms. The author proves that one of important structural elements of trowel workers' professional performance is results of their work. Here professional performance means range of several kinds of work (plastering, painting, papering, facing etc.). Thus, skilled workers training should include different stages and be formed on module-competence training technology. According to this approach vocational education rating must be based on satisfaction of labor market demands whereas students' knowledge evaluation must be realized on the basis of both theoretical knowledge and practical skills and values. It is substantiated that renovation of competence-based vocational education content to train trowel workers determines objective need in elaboration and practical implementation of methodology on defining quantitative and qualitative features of labor market and on finding out employers' requirements. At the same time qualitative changes in social sphere, transformations in work's features and content, application of new techniques and technology stipulate constant alterations in vocational education and training of trowel workers hence increasing the requirements to selecting the content for their education. Research of the problem concerning selection of educational standards content on trades has shown that it is reasonable to have already developed technology providing with a single approach to education content selection and enabling to take into account all professional performance components which have significance for education and training content considering regional factors.

References

1. *Moiseyuk N. S. Pedagogika* (Pedagogics). Kyiv, 2001, 608 p.
2. *Rozroblennia Derzhavnykh standartiv profesii-no-tekhnicnoi osvity novoho pokolinnia: problemy ta perspektyvy* (Development of new generation vocational education State standards: problems and prospects). *Materialy kruhloho stolu v ramkakh vystavky «Innovatyka v osviti Ukrainy» (kyiv, 27–29 zhovtnia 2010 r.)*, [Electron-
- icsource], http://www.ipto.kiev.ua/files/konferenziya/2010/standart_pto_27_29_10_2010.pdf.
3. *Fitsula M. M. Pedagogika* (Pedagogics). Ternopil, 1997, 192 p.
4. *Fokin Y. G. Opredelenie osnovnykh terminov didaktiki vysshei shkoly* (Definitions of major terms of higher school didactics). Moscow, 1995, 38 p.